

Vrienden van het
Koninklijk Nederlands
Instituut te Rome

Nieuws

NIEUWS VAN HET BESTUUR

Beste Vrienden,

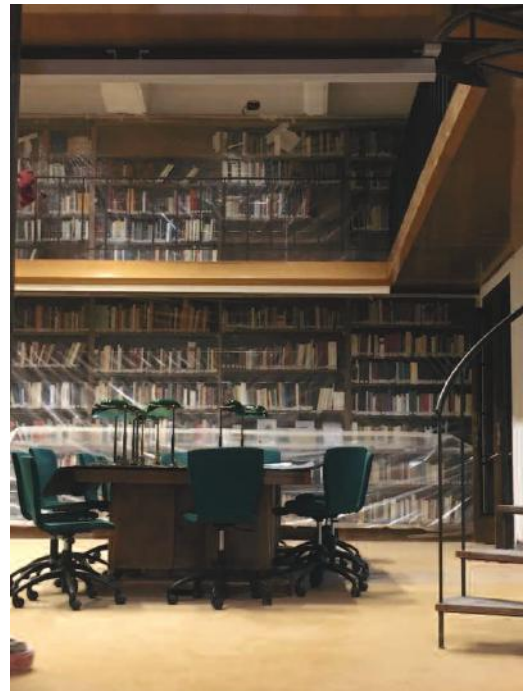
In een vorige nieuwsbrief werd er al op gezinspeeld: het KNIR is in beweging, en de Vrienden bewegen mee. Sinds onze voorjaarsbijeenkomst in Amsterdam hebben de Vrienden dan ook niet stilgezeten. We hebben de aanbevelingen die tijdens de Vriendendag zijn gedaan, ter harte genomen, en we hebben de eerste stappen gezet om onze betrokkenheid bij het KNIR nog breder te kunnen uitdragen. We streven ernaar de activiteiten vanaf volgend jaar nauwer met andere KNIR-liefhebbers te coördineren: KNIR-ambassadeurs, Roma Aeterna, WIS. In deze Nieuwsbrief is de toenadering al merkbaar, met bijdragen van KNIR-ambassadeurs Lennart Kruijer en Anna-Luna Post, en Roma Aeterna-redacteur Willemijn van Dijk.

Ondertussen hebt u dit jaar nog de najaarsexcursie van ons tegoed, die inmiddels juist een respectabele traditie begint te worden. Daarom nodigen we u uit met de Vrienden op 25 november in Nijmegen de tentoonstelling 'Gladiatoren' te bezoeken, die dan te zien is in Museum Het Valkhof. Een intieme tentoonstelling over één van de meest paradoxale verschijnselen van de Romeinse beschaving. In deze Nieuwsbrief vertelt Annelies Koster, mede-curator, meer over de tentoonstelling. Gewoontegetrouw treft u op de achterpagina de details aan voor deelname en aanmelding.

Sarah Willemsen vertelt hoe de grafcultuur van Crustumarium inzichtelijk wordt gemaakt op een nieuwe tentoonstelling die nu nog in Kopenhagen, maar vanaf volgend voorjaar in Amsterdam te zien is. Lennart Kruijer doet verslag van een staaltje institutionele archeologie: in het kader van het nieuwe KNIR-traineeship heeft een team jonge archeologen onderzoek gedaan naar de eerste Nederlandse opgraving op Italiaanse bodem, het 'Santa Prisca'-project dat in de jaren 1950 en 1960 onder leiding van Carel C. van Essen en Maarten J. Vermaseren op de Aventijn is uitgevoerd. De resultaten van die opgraving zijn zowel vanuit inhoudelijk-archeologisch als vanuit cultuurhistorisch oogpunt bestudeerd, gedocumenteerd en gepubliceerd.

Tessa Vrijmoed, een nieuwe medewerker aan het KNIR, stelt zich aan u voor. Zij legt zich aan het Instituut toe op digitale communicatie. Willemijn van Dijk licht een tipje van de sluier op over de eerstvolgende aflevering van het tijdschrift Roma Aeterna: een themanummer over het collectieve mammismo waar Rome zich door de eeuwen heen heeft mogen verheugen. Anna-Luna Post, ten slotte, blikt terug op de 'Nacht van Rome', die de Ambassadeurs van het KNIR dit voorjaar in Amsterdam hebben georganiseerd. Met een uitverkochte Balie en de aanwezigheid van de Minister van OCW heeft dit initiatief het KNIR stevig op de kaart gezet. Het KNIR mag dan nog steeds een oase van contemplatieve verdieping zijn in de Villa Borghese, deze kweekvijver van talent krijgt ook in de publieke arena de aandacht die ze verdient.

Het bestuur

Stichting Vrienden van het Koninklijk Nederlands Instituut te Rome

Secretaris: J.J. Touber | Sleedoornstraat 20 | 2565 WN Den Haag | T: 06-46086776 | E: tjetze@gmail.com

Penningmeester: D.J. Waarsenburg | T: 06-52653472 | E: demetrius.waarsenburg@knaw.nl

Ledenadministratie: T.C.A. de Haas | E: vrienden.knir leden@gmail.com

IBAN: NL18INGB0001587683 BIC: INGBNL2A t.n.v. St. Vrienden van het Nederlands Instituut te Rome

Vriend zijn, Vriend blijven!

Zoals u weet worden de activiteiten van de Stichting mogelijk gemaakt door uw jaarlijkse bijdragen. We hopen dan ook dat u, als u nog niet betaald heeft, uw bijdrage voor dit jaar zo spoedig mogelijk wilt overmaken op rekening:

NL18INGB0001587683 (BIC: INGBNL2A)
t.n.v. Stichting Vrienden van het
Koninklijk Nederlands Instituut te Rome

De minimum bijdrage voor 2016 bedraagt € 25 voor volwassenen en € 35 voor echtparen of samenwonenden. Voor studenten geldt het aangepaste tarief van €17,50 per jaar.

Hartelijk dank!

P.S. Twijfelt u of u uw bijdrage al heeft overgemaakt? Neemt u gerust even contact op via: vrienden.knir leden@gmail.com

KNIR-TRAINEESHIP ARCHEOLOGIE

HET SANTA PRISCA PROJECT, ONDERZOEK NAAR DE EERSTE NEDERLANDSE OPGRAVING IN ITALIË

In het najaar van 2015 werkten Lennart Kruijer, Jord Hilbrants en Laurien de Gelder gedurende drie maanden aan een onderzoek naar de eerste Nederlandse archeologische opgraving die werd uitgevoerd op Italiaanse bodem: de veldwerkcampagnes onder en rondom de Santa Prisca op de Aventijn te Rome. Deze unieke opgraving werd in de jaren 1952 tot 1968 uitgevoerd door KNIR-archeoloog Carel Claudius van Essen en classicus Maarten Jozefzoon Vermaseren (expert op het gebied van antieke religiestudies).

Het 'nieuwe' Santa Prisca Project, een samenwerking tussen het KNIR en de archeologische dienst van Rome, is het eerste 'traineeship' aan het instituut; een initiatief van het KNIR dat een relatief langere onderzoeksstage wil aanbieden aan recentelijk afgestudeerde archeologen, historici of kunsthistorici die graag verder willen met academisch onderzoek. Het doel van het Santa Prisca Project was tweeledig: enerzijds het verbinden en ontsluiten van niet eerder bestudeerde opgravingsarchieven, en anderzijds het schetsen van een cultuurhistorisch kader waarbinnen Nederlands

archeologisch onderzoek in Italië mogelijk werd gemaakt. Daarnaast werden ongepubliceerde data uit het zogenaamde 'Vermaseren Archief' gedigitaliseerd en geanalyseerd, waarmee onder meer een bijdrage kon worden geleverd aan de bewoningsgeschiedenis van de Aventijn.

Het werk van Vermaseren en Van Essens was in eerste instantie gericht op de vele gewelfde vertrekken die zich onder de Santa Prisca verborgen hielden en voornamelijk bestonden uit de kelders van een groot gebouw dat hier in de eerste eeuw n. Chr. was geconstrueerd. Daarnaast lag, bijna centraal onder de apsis van de kerk, bovendien een spectaculair Mithraeum. Dit is een heiligdom voor de Romeinse god Mithras die vanaf de tweede eeuw n. Chr. ongekend populair werd in het Romeinse keizerrijk. Vooral de wandschilderingen en de inscripties van dit Mithraeum zijn uniek in hun soort en zijn van onschatbare waarde gebleken voor de studie naar de Mithrascultus. In de jaren '30 hadden de Augustijner paters, die zorg droegen voor de Santa Prisca, dit Mithraeum reeds opgegraven maar daarna het onderhoud ervan ernstig verwaarloosd. Vooral de wandschilderingen verslechterden door zeer vochtige omstandigheden en boomwortels die zich door de muren heen een weg hadden gebaan.

Mithras-expert Vermaseren maakte zich ernstig zorgen om de benarde staat waarin het Mithraeum verkeerde. Onder de aegis van het KNIR en in nauwe samenwerking met de archeologische dienst van Rome, startte hij vervolgens een langdurig onderzoek, met als kerntaak het behoud en beheer van de archeologische resten. Vermaseren en Van Essen bleken meesters in het vinden van subsidiëring uit Nederland en kregen, zeker ook dankzij hun expertise en uitgebreide internationale netwerk, de toestemming om een project te starten dat aan de wieg stond van een lange traditie van Nederlands archeologisch onderzoek in Italië. Wilt u weten hoe de opgraving verder verliep, of welke verassende inzichten dit KNIR-traineeship verder heeft voortgebracht? Lees erover in de laatste editie van de Roma Aeterna!

De Gelder & Kruijer (2016),
'Op zoek naar de wortels van de Nederlandse archeologie in Rome',
in: Roma Aeterna 4.I, pp. 20-33

DE NACHT VAN ROME

Het KNIR wordt ook wel eens Klein Nederland in Rome genoemd. Op 28 mei was het, heel even, precies andersom: er was een kleine dependance van het KNIR in Amsterdam. Die avond vond in de Balie de Nacht van Rome plaats, georganiseerd door de ambassadeurs van het KNIR. De avond had als thema "Kennis is Macht" en bestond uit een uitgebreid scala aan workshops, debatten, en lezingen. Onder de 300 bezoekers waren niet alleen veel veteranen die het KNIR al goed kenden, maar evenzeer vele nieuwkomers die op deze manier voor het eerst met het KNIR in contact kwamen – en zich voor een nacht in Rome konden wanen.

De KNIR-kenniscarrousel deed denken aan de KNIR-discussieavonden op woensdag, het optreden van het fagottrio aan de paas- en kerstconcerten. Rome-experts (bijna iedereen) konden hun kennis testen tijdens de quiz, en onze artist-niet-in-residence gaf een college kunstkijken. Natuurlijk gingen we ook de stad in: de stadswandeling voerde ons mee op excursie door Rome, het minicollege Romeinse mode voerde ons mee op passeggiata over de Via del Corso, en tijdens de workshop retorica waanden we ons op het antieke Forum, onder de bezielende leiding van een driemanschap retorica-experts. Hedwig Zeedijk, Eric Moormann en Ilja Leonard Pfeijffer voerden ons mee door het politieke hart van Rome – vroeger en nu – en belichtten de macht die achter beelden schuilgaat, terwijl drie KNIR-alumni juist lieten zien hoe de macht verbeeld wordt in film, opera en muziek. De relevantie van het onderwerp én van het KNIR als instituut werd onderstreept door de aanwezigheid van minister Jet Bussemaker, die zich mengde in het debat over excellentie in het onderwijs.

Tot slot kozen plebs (het publiek) en de senaat (vijf wijzen onder leiding van oud-directeur Bernard Stolte) tijdens het onderdeel 'De gevaarlijkste intellectueel van Nederland' onze hoogsteigen Beppe Grillo – het werd schrijver Anton Dautzenberg, die daarmee neurowetenschapper Jeroen Geurts en kunstenaar Tinkebell achter zich liet.

Wie dorst kreeg van al het intellectuele geweld kon zijn hart ophalen bij Bar San Calisto, waar twee speciaal voor de Nacht ontworpen cocktails geschonken werden: Sapere (limoncello en prosecco) en Potere (campari en martini rosso). Na afloop van het programma werd dan ook flink gedanst, al dan niet verborgen achter een Renzi-, Berlusconi-, of paus Franciscus-masker. We waanden ons, zeker door de prachtige Romeinse filmbeelden die op de muren schitterden, massaal even in Rome.

Kortom: het was een fantastisch groot succes, dat we zeker nog eens willen herhalen. De volgende editie vindt waarschijnlijk plaats in het voorjaar van 2017 – u leest het hier!

Anna-Luna Post

Ambassadeur van het KNIR

KNIR PERSONEEL

TESSA VRIJMOED, NIEUWE KRACHT OP HET SECRETARIAAT

Promovendi die uren in archiefkasten snuffelen. Gedreven stafleden die inspirerende cursusprogramma's samenstellen. Bachelorstudenten die hun spijkerbroeken uitlenen aan natgerogende medewerkers. Het Koninklijk Nederlands Instituut Rome is een plek waar Nederlandse veteran-emi-granten graag een draadje met hun vaderland vasthouden. Sinds mei 2016 kan ik daarover meepraten. Ik werk bij het secretariaat, waar ik mij vooral bezighoud met het aansturen van de digitale wonderwegen van het net, de zogeheten *social media*. Een kolfje naar mijn hand, aangezien ik voor mijn eigen nieuwspagina *Beyond the Colosseum* al jaren op zoek ben naar die speciale plekjes in Rome die de lezer 'het Colosseum voorbij' voeren.

Mijn naam is Tessa Vrijmoed en ik ben in 2008 op de bonne-fooi naar Rome gekomen. Op zoek naar avontuur én omdat ik me als *classica* (UvA, 2006) sterk aangetrokken voelde tot de rijke geschiedenis van de stad. Het was een hele opgave om, zonder baan en vrienden, een nieuw leven op te bouwen. Maar het blijft uitdagend. Ik eet graag regionale specialiteiten in de woonwijk Garbatella. Maak geregeld een praatje met garagehouders die met steeds meer moeite brood op de plank krijgen. Ben er als de kippen bij als de keizerfora in een avondshow door Piero Angela worden toegelicht.

Het KNIR geeft me de mogelijkheid de inspiratie die Rome me geeft met anderen te delen. Zo zit ik niet slechts achter een bureau, maar geef ik in het auditorium van het instituut interactieve lezingen aan middelbare scholieren. Als de werkdag voorbij is, zit ik evenmin stil: naast mijn dagelijkse bezigheden voor eerder genoemde nieuwspagina, schrijf ik iedere maand een column op www.tessavrijmoed.com. Tevens ben ik vaste auteur van reisgids 100% Rome, vanaf 22 september in de winkel onder de naam *time to momo ROME*.

Zijn al die taken met elkaar te combineren? Zeker wel. Zolang je iedere ochtend maar weer uitgerust op kantoor zit. Want voor je het weet sta je oog in oog kan met een oud-docent Latijn, op wie je tijdens een simpel gesprek nog steeds indruk hoopt te maken als ware het een mondeling tentamen. Of moet je een fiets verhuren aan een pas gedouchte wetenschapper, die zich met een keurige vouw in zijn polo-shirt aan de balie presenteert.

Tessa Vrijmoed

TENTOONSTELLING

LIVE ARCHEOLOGIE IN DEENS MUSEUM

Op 19 mei 2016 werd de tentoonstelling "Crustumarium, Death and Afterlife at the Gates of Rome" officieel geopend in de Ny Carlsberg Glyptotek in Kopenhagen. De expositie (te bezichtigen tot eind november) biedt een overzicht van verschillende soorten begravingen uit Crustumarium, een IJzertijd-nederzetting gelegen 15 km ten noordoosten van Rome. Het Groninger Instituut voor Archeologie is inmiddels ruim 10 jaar actief betrokken bij het onderzoek naar deze site en werkt er nauw samen met de archeologische dienst van Rome (Soprintendenza Speciale per il Colosseo e l'Area Archeologica Centrale (SS-Col)). Het onderzoek heeft onder andere een groot aantal grafcontexten opgeleverd dat het uitgangspunt vormt van de tentoonstelling.

Crustumarium biedt een zeer rijk archeologisch archief dat niet alleen vele prachtige objecten heeft voortgebracht, maar dat ook inzicht geeft in de samenlevingen die Latium Vetus (de regio ten zuiden van Crustumarium) in de IJzertijd bevolkten. De grafcontexten (daterend uit de 8ste tot 6de eeuw voor Christus) laten zien hoe men met de doden omging, hoe de toenmalige maatschappij was opgebouwd en welke objecten men zoal gebruikte in het dagelijks leven, onder ander bij de bereiding en consumptie van voedsel. Indirect kan Crustumarium ons zelfs iets vertellen over de vroege ontwikkeling van Rome, een stad waarvan we voor de vroegste fase eigenlijk over vrij weinig informatie beschikken. Om het belang van Crustumarium kenbaar te maken aan een groter publiek, hebben de betrokken wetenschappelijke partners hun krachten gebundeld en de publiekspresentatie van deze prachtige site gerealiseerd in de vorm van een reizende tentoonstelling.

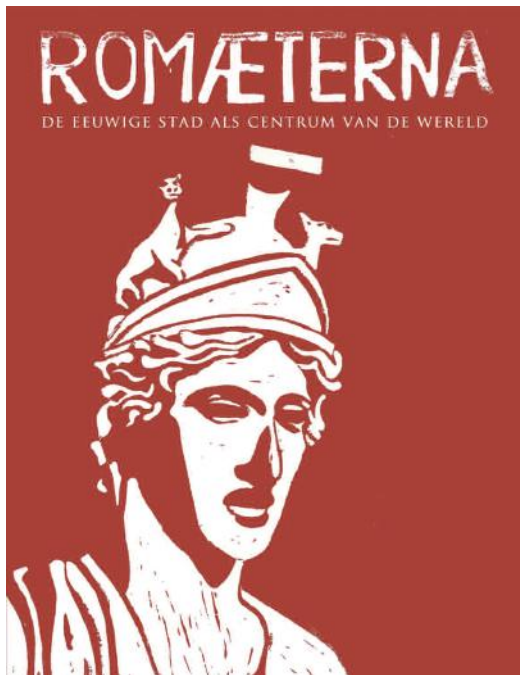
Bijzonder aan de tentoonstelling in Kopenhagen is de mogelijkheid tot interactie tussen bezoekers en specialisten. Naast een groot aantal vitrines waarin skeletresten en grafgiften zoals sieraden en vaatwerk tentoongesteld zijn, is er in het museum namelijk ook een, voor bezoekers toegankelijk, laboratorium aanwezig. Hier werken restauratoren aan de conservatie en restauratie van archeologische objecten uit Crustumarium en kan men hen bevragen over de aard,

het nut en de noodzaak van hun bezigheden. In de zomerperiode konden museumbezoekers daarnaast door middel van een live stream de archeologen ondervragen die in Crustumarium gelijktijdig op de opgraving aan het werk waren.

De tentoonstelling in Kopenhagen is met meer dan 20.000 bezoekers nu al een succes te noemen. Vanaf april 2017 zullen enkele objecten uit Crustumarium opnieuw te zien zijn in een tentoonstelling in het Allard Pierson museum te Amsterdam (getiteld "Crustumarium. Between Myth and Reality"), en daarna (begin 2018) ook in Rome. Wij hopen natuurlijk dat ook deze exposities vele bezoekers zullen trekken die de objecten uit Crustumarium graag van nabij willen bekijken.

Sarah Willemsen

ROMA AETERNA: VOORAANKONDIGING

'Rome is altijd vergeleken met een welgevormde vrouw, een beetje moeder en een beetje hoer, die kinderen en stiefkinderen gastvrij tussen haar borsten van heuvels verwelkomt.' Met deze woorden omschreef de Italiaanse auteur Marco Lodoli zijn geboortestad Rome. De stad is sinds zijn vroegste geschiedenis de città madre bij uitstek. Het tijdschrift Roma Aeterna wijdt daarom het komende nummer aan het veelzijdige thema 'Rome als de Grote Moeder(stad)'.

In de oudheid werd Rome letterlijk een moederstad, toen het een zich almaar uitbreidende schare 'kinderen' veroverde in de vorm van kolonies in Italië en ver daarbuiten. In de eeuwen na de oudheid, toen Rome zich meer ging profileren als centrale pelgrimsplaats van Europa, groeide de stad uit tot de fysieke en metafysische moederstad van de katholieke Kerk en gelovigen wereldwijd. La mamma is als symbool en clichébeeld bovendien sterk verbonden aan de Italiaanse identiteit. Is het thema van de Grote Moeder op vergelijkbare wijze onlosmakelijk

verbonden met de identiteit van de eeuwige stad? Wordt Rome misschien nog wel het beste gekarakteriseerd en gedefinieerd in de rol van moederstad?

In het komende nummer van Roma Aeterna wordt de monumentale moederrol van de eeuwige stad in al haar facetten gevierd. Aan de hand van monumenten, kerken, beelden en allerhande kunstuitingen volg je de vrouwelijke kant van de stadsgeschiedenis, waarin vaak vooral mannen en mannelijke waarden een prominente rol toebedeeld krijgen. Voorbij de keizers en pausen wordt een alternatieve geschiedenis voorgesteld, soms minder zichtbaar maar daarom niet minder krachtig aanwezig: de geschiedenis van Rome als moeder(stad), van de Magna Mater tot Pasolini's Mamma Roma.

Willemijn van Dijk

OPROEP NIEUW BESTUURSLID

Penningmeester gezocht

U heeft al een warm hart voor het Koninklijk Nederlands Instituut te Rome. Zou u het ook leuk vinden om een aantal jaar het bestuur van de Stichting Vrienden KNIR te komen te versterken? Laat het ons weten! Directe betrokkenheid van Vrienden bij de invulling en organisatie van onze activiteiten is het bestaansrecht van onze Stichting.

Op dit moment komt het bestuur graag in contact met kandidaten voor de functie van penningmeester. De taak is overzichtelijk en vraagt eerder betrokkenheid en nauwkeurigheid dan speciale financiële deskundigheid.

Geïnteresseerden kunnen voor nadere informatie contact opnemen met Demetrius Waarsenburg (djwaarsenburg@hotmail.com) of Jetze Touber (tjetze@gmail.com).

Vrienden van het
Koninklijk Nederlands
Instituut te Rome

VRIJDAG 25 NOVEMBER 2016 14.00-17.00

NAJAARSACTIVITEIT

DE GLADIATOREN KOMEN NAAR NIJMEGEN!

Vanaf 1 oktober 2016 tot en met 5 maart 2017 is de tentoonstelling 'Gladiatoren, helden van het Colosseum' te zien in Museum Het Valkhof in Nijmegen. Met absolute topstukken uit 17 Italiaanse en 9 Noordwest-europese musea en een collegiale samenwerking met het Colosseum biedt deze tentoonstelling een uniek beeld van de gladiatoren en de gebouwen waarin zij vochten, de amfiteaters.

Hoe was het om te leven als gladiator? Museum Het Valkhof neemt haar bezoekers mee naar het Colosseum met zijn gevechten met wilde dieren, openbare executies en gladiatorenspelen, maar ook naar de resten van het Nijmeegse amfitheater en de vondsten uit onze eigen regio. De tentoonstelling geeft een inkijk in het dagelijks leven van de gladiatoren. Een barbaarse wereld? Niet voor de Romeinen. De bloedige gevechten stonden symbool voor de militaire successen die het Romeinse Rijk groot maakten.

'Gladiatoren, helden van het Colosseum' is ontwikkeld in samenwerking met het Colosseum in Rome en bevat topstukken die voor het eerst in ons land te zien zijn: authentieke wapens, spectaculaire en rijk versierde helmen en beenbeschermers, grafstenen, delen van grafmonumenten, beeldjes van gladiatoren, muurschilderingen, mozaïek en muziekinstrumenten afkomstig uit onder andere Pompeii, Paestum, Milaan en Bologna, maar ook uit het Duitse Rijnland en uit Nederland zelf. Uit gerenommeerde Europese musea in Napels, Rome, Milaan, Florence, Parijs (Musée du Louvre), Trier, Bonn, Keulen, Xanten komen deze topstukken speciaal naar Nijmegen.

Vele authentieke voorwerpen, maar ook films, multimediapresentaties, maquettes en gladiatorenfiguren nemen de bezoeker mee naar de wereld van de gladiatoren. Wie waren ze? Hoe zag hun leven er uit? Wat voor typen gladiatoren waren er? U bent van harte uitgenodigd om dit op 25 november in museum Het Valkhof te ontdekken!

Annelies Koster

AANMELDING

Vrienden die willen deelnemen aan de Najaarsactiviteit 2016, een bezoek aan de tentoonstelling 'Gladiatoren, helden van het Colosseum', dienen zich per e-mail aan te melden bij Joyce Landheer (joyce@landheer.nl).

Aansluitend nodigt het bestuur van de Stichting Vrienden KNIR volgens traditie de deelnemers uit voor een borrel in een gezellig etablissement nabij. Iedere deelnemer ontvangt een bevestiging per e-mail en nadere informatie over de plaats waar het programma aanvangt en de borrel plaats zal vinden